

Notes sobre el contacte de llengües a Israel

per Bernat Joan i Marí

Quan l'any 1953 Uriel Weinreich publicava el seu llibre *Languages in contact. Findings and problems* (publicat inicialment dins *Publications of the Linguistic Circle of New York* i, des de la segona edició, l'any 1963, a l'Editorial Mouton), s'obria un nou i extens camp d'investigació, a les mateixes beceroles de la Sociolingüística com a disciplina científica. Des d'aleshores, s'ha analitzat més la interacció conflictiva entre comunitats lingüístiques, les relacions verticals dins estructures estatals determinades, etc, que no les conseqüències concretes que aquests factors tenen en l'estructura –sintaxi, morfologia, lèxic, etc.– d'una llengua determinada. De fet, aquests canvis estructurals resulten bastant menys interessants que les relacions mateixes –de poder, dominació, rebel·lió, submissió...– que s'estableixen entre (membres de) comunitats lingüístiques diferents. Centrar-se només en l'anàlisi dels efectes que aquest tipus de situacions poder tenir sobre l'estructura de la llengua pot dur-nos (innocentment, o no tan innocentment) a amagar l'ou. Per posar un exemple elemental, si un sistema lingüístic X recull “influències” d'un sistema Y, però aquest segon no en recull del primer (o n'hi recull en poca mesura), se'ns mostrarà l'efecte d'una distribució vertical de la interacció lingüística (invariablement establerta sobre l'exercici del poder polític). Es tracta per tant de dos aspectes, el lingüístic i el sociològic, que seran complementaris entre ells i permetran explicar d'una forma més o menys satisfactòria les característiques d'aquests fenòmens.

L'especificitat del cas d'Israel

Per a la història sociolingüística internacional –és a dir, per a la Història, en general– el cas d'Israel resulta summament interessant, per mor de les seues especificitats. Es tracta de la primera vegada en la història del nostre segle (i segurament, en general) en què una llengua “desapareguda” era re-normalitzada (“ressuscitava”).

Havien passat mil set-cents anys (disset segles!) des que l'última generació de parlants materns unilingües d'hebreu havien poblat algun territori de la Terra¹.

La renativització de l'hebreu es produí entre finals del segle passat i principis del segle XX. El procés anà evidentment lligat amb la creació del Moviment sionista, liderat bàsicament pel jueu alemany Theodor Herzl. Però es produïren situacions pel que fa a la planificació lingüística que semblaven contradictòries amb el moviment sionista internacional. Un exemple ens pot valer com a il·lustració. A finals del segle passat, un jueu lituà resident a Letònia, anomenat Eliezer Ben Yehuda, es proposà endegar la ingent tasca de tornar a convertir l'hebreu en l'idioma nacional del poble israelià. Al mateix temps que es dedicava a la difusió d'aquests plantejaments –amb la intenció que el moviment sionista els recollís–, ell mateix predicà amb l'exemple.

L'any 1881, Ben Yehuda arribà a Palestina. S'havia casat

en el viatge de París a Jerusalem i s'imposà a ell mateix parlar hebreu amb la seua dona sempre –tot i que ella no el dominava gaire–. Quan varen tenir el primer fill, es buscà una institutriu que sabés més hebreu que la seua dona, per poder-lo ensenyar exclusivament en hebreu. El seu amic Y. M. Pines l'advertí que el nen seria un idiota (!). Començava a créixer i a parlar el nen Itamar Ben Ami, la primera persona que després de mil set-cents anys tenia l'hebreu com a primera llengua apresada.

Per dur a terme aquest paper sobre el contacte de llengües a Israel, ens limitarem al segle XX –deixant de banda els nombrosos casos de contacte lingüístic amb l'hebreu que s'han produït al llarg de la Història–, i ens limitarem també al territori israelià (pensem que el contacte lingüístic s'ha produït també freqüentment en la Diàspora, i fins i tot ha donat lloc a noves varietats lingüístiques, com ara el *yiddish*, el *ladino/judezmo*, etc.) Així mateix, ens interessarem bàsicament per la incidència d'aquest contacte de llengües en el procés de normativització de l'hebreu modern.

La situació sota l'imperi otomà

Chaim Rabin² esmenta diverses vegades “the Jerusalem corridor”, com a zona amb un coneixement més generalitzat d'alguna mica d'hebreu, usat com a llengua sagrada –com arreu de la Diàspora– i com a interlingua de mercat.

¹ Chaim RABIN. *A Short History of the Hebrew Language*. Jerusalem. The Jewish Agency.

² Op.Cit.

Jerusalem: el mur de les Lamentacions. (Foto: Vicent Ribas, "Trull".)

Aquesta fou la situació que trobà Ben Yehuda en establir-se a Jerusalem. Hi havia, doncs, un substrat per a la recuperació de la llengua hebrea, però calia un procés normativitzador, al qual farem referència més endavant. L'any 1902, vint anys després de l'establiment de Ben Yehuda a Jerusalem, hi havia deu famílies a la ciutat que parlaven l'hebreu a casa seua (!).

Rabin (op.cit., p. 73) ens ho sintetitza amb aquests mots: "Between 1000 and 1910 young couples began to enter into matrimony who had gone through the Hebrew school with whose Hebrew speech was fluent and natural. At that time were born the first children in families who spoke nothing but Hebrew in the home, and those babies grew up in Hebrew without anyone making a special effort to assure this. They were the first people after a lapse of 1.700 years, who knew no language but Hebrew."

Hebrew was once more a living language".

Malgrat tot, moltes persones partidàries del ressorgiment de la nació israeliana, no veien la possibilitat de recuperar l'hebreu com a llengua nacional (aleshores, el mateix Theodor Herzl va renunciar-hi).

Però es produí una expansió insospitada de l'ús de l'hebreu, al llarg dels primers vint anys del segle XX.

Quan l'Organització Sionista elaborà un cens a Palestina (1916-18), aportà les següents dades:

Parlants d'hebreu: 34.000 persones sobre 85.000 (40%)

Entre els més joves: 50% de la població.

A les colònies agrícoles de Tel Aviv: 75% (!)³.

Les xifres ens forneixen qualque dada "objectiva" sobre l'efervescència que hi devia haver entre la gent israeliana, tant a Palestina com, en un grau menor, a la Diàspora ⁴.

³ BACHI. "A Statistical Analysis of the Revival of Hebrew in Israel". *Scripta Hierosolymitana* (1956), pp.179-247.

La Primera Guerra Mundial imposà a la població jueva de Palestina una retallada en les seues activitats culturals, però també originà la Declaració de Balfour (1921), en la qual l'hebreu era reconegut com a llengua oficial de Palestina, juntament amb l'àrab i l'anglès.

En aquell moment, l'àrab era realment la llengua de la major part de la població, mentre que l'hebreu era ja la segona llengua en nombre de parlants nadius. L'anglès hi fou oficialitzat perquè Palestina havia deixat de dependre de l'Imperi Otomà –ja esbandit– i, des d'aleshores, constituïa un protectorat de l'Imperi Britànic⁵.

⁴ Cal tenir en compte que molta gent immigrada a Palestina havien ja après unes mínimes nocions de llengua i cultura hebrees a les *yeshivas* (existents arreu d'Europa i Amèrica, especialment actives a l'Europa de l'Est).

⁵ De fet, després de la constitució de l'Estat d'Israel l'anglès ha continuat funcionant com a llengua de comunicació internacional dels israelians.

La guerra de la llengua

L'any 1906 es fundà el Herzliya Gymnasium, a Tel Aviv, i el 1908 l'Hebrew Gymnasium, a Jerusalem, els dos primers centres que, sense llibres i amb professors que encara n'estaven aprenent, ensenyaren en hebreu.

Malgrat tot, en aquests centres, s'ensenyava de forma pràcticament general en alemany. Així mateix, tot s'havia desennat quan una fundació juevo-germànica anomenada "Hilfsverein der deutschen Juden" decidí establir una escola tècnica superior a Haifa. Quan la fundació disposà que el centre funcionaria en alemany i no en hebreu, els professors l'abandonaren i els seus alumnes els seguiren⁶.

Tenim, doncs, que realment s'establí un conflicte important, dins l'àmbit acadèmic, a la Pales-

tina protectorat britànic, entre l'alemany i l'hebreu, conflicte que es va resoldre prou favorablement per a l'hebreu. Segons Chaim Rabin, la "guerra de la llengua" fou la "primera lluita nacional de la moderna Palestina jueva"⁷.

La normativització de l'hebreu modern: el paper de l'àrab i l'anglès

La normativització de l'hebreu modern fou força problemàtica, degut a les característiques particulars del cas jueu⁸. El treball de Rabin es fonamenta en l'obra de Mordechai BEN-ASHER (1969). *Hitgabshut ha-di'duq ha-normativi*. Kibbutz ha-Me'uhad.

Els artífexs reals del procés de normativització eren persones

que coneixien bé la literatura sagrada. No cal dir que, en general, també coneixien l'àrab, llengua de la mateixa família que l'hebreu –semítiques– i que ha aportat solucions/idees de cara a la formació de neologismes en l'hebreu modern.

L'hebreu israelí presenta, però, a fi de comptes, els següents components bàsics:

-L'hebreu de la Bíblia i la Mishna.

-L'aramèu antic.

-Els neologismes.

-Mots procedents de l'Europa occidental, especialment de l'anglès.

Així, doncs, el paper tant de l'àrab com de l'anglès ha resultat important a l'hora d'aportar solucions per a la normativització de l'hebreu, especialment pel que fa a la creació de neologismes.

Des de la creació de l'Estat, la difusió d'aquests ha estat estrictament regulada per la legislació. L'Acadèmia de la Llengua Hebrea té una branca dedicada a Normativització i Estandarització

7 Ch. Rabin. Op. Cit.

8 Un bon estudi sobre com s'ha dut a terme la normativització de l'hebreu modern és obra de Chaim RABIN. "The sociology of Normativism in Israeli Hebrew", dins el núm. 41 de l'International Journal in the Sociology of Language, Robert L. COOPER (ed), Mouton, Amsterdam, 1983.

6 Robert L. COOPER. "A framework for the description of language spread: the case of modern Hebrew". *Interaction Through Language*. International Social Science Journal, núm. 99. Ed. UNESCO, 1984.

Jerusalem des de l'hort de les Oliveres (Foto: Josep Mari).

terminològica. Publica uns fulls mensuals —*lamed leshonkha*— que han de ser exposats obligatòriament als taulells d'anuncis de les escoles, emplaçaments oficials i fàbriques⁹.

Aquesta política ha creat una imatge ben especial, entre la població, a l'entorn dels problemes de normativització i estandarització: "The image of a body of omniscient and draconian pedants keeping the language in order is apparently of psychological importance to the Hebrew speaking, relieves him of responsibility, and makes him feel that the ancient language is in safe hands. The large number of enquiries by phone and letter at the Jerusalem and Tel Aviv offices of the Academy shows that in case of doubt the citizen turns to it, even though he may take little interest in its regular activities"¹⁰.

Els immigrants i l'hebreu

Una de les constants, des de la història de la Palestina otomana, passant per l'època del protectorat britànic fins a la formació d'Israel, ha estat l'acolliment continuat d'immigrants procedents de la Diàspora.

En un principi, l'onada principal d'immigrants procedia de l'est d'Europa, i solien parlar com a llengua materna polonès, romanès, búlgar, rus... i una part important coneixien o parlaven el *yiddish*.

La segona gran onada, en part simultània amb aquesta, procedia de països del nord d'Àfrica i d'altres països àrabs —cal destacar la gran influència de jueus procedents del Marroc i de jueus iemenites—.

Al voltant de la formació de l'Estat —i en els anys immediatament precedents— hi hagué una gran immigració de jueus *azken-*

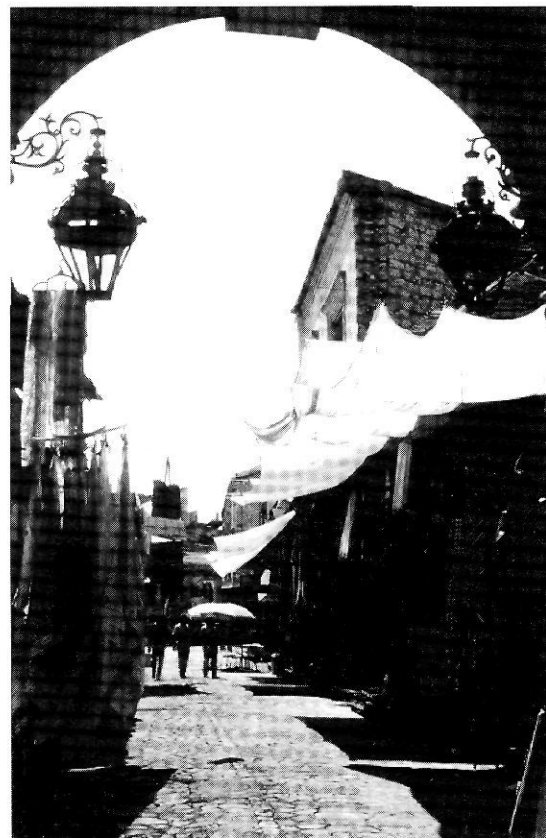
zik procedents de l'Europa occidental —principalment d'Alemanya— i dels Estats Units. Entre aquests, les llengües més freqüents eren l'alemany i l'anglès, mentre que en el grup anteriorment esmentat predominava l'àrab (i, molt per sota, el *ladino*).

Actualment, hi ha una considerable immigració procedent novament dels països de l'Est, sobretot de Rússia. El fet que avui l'hebreu sigui ja una llengua totalment imprescindible per viure a Israel fa que l'adopció de l'hebreu per part dels immigrants sigui ràpida i indiscutida. Segons dades d'un estudi de Yehudit ROSENBAUM¹¹, la taxa d'adopció de l'hebreu fou més alta per als immigrants més joves, menys observants religiosament, més educats i procedents dels països de parla anglesa. De tota manera, només l'edat i l'educació formal contribuïren a l'explicació de la variació de criteri, a través de l'anàlisi de regressió múltiple, després de variables tals com coneixement previ, estudi a l'*ulpan* i treball.

Segons Robert L. COOPER, l'hebreu ha (re)nascut com a llengua nacional a mesura que s'ha incrementat a través del temps en la proporció d'usos comunicatius, fins al punt que s'ha convertit en la *lingua franca* per a la intercomunicació entre els jueus procedents de diferents nacions i, per tant, amb vernacles propis diferents.

En aquest paper ens hem limitat a assenyalar algunes de les claus del paper del contacte de llengües i del procés que ha tingut lloc fins a l'establiment de l'hebreu com a llengua nacional d'Israel. Per si pot donar pistes a les comunitats lingüístiques en procés de normalització...

BERNAT JOAN I MARÍ

Carrer de Jerusalem (Foto: Josep Marí).

BIBLIOGRAFIA

BACHI. "A Statistical Analysis of the Revival of Hebrew in Israel". *Scripta Hierosolymitana*. 1956. pp.179-247.

Robert L. COOPER. "A framework for the description of Language Spread: the case of modern Hebrew". *Interaction Through Language*. International Social Science Journal, núm. 99. Ed. UNESCO, 1984.

Chaim RABIN. *A Short History of the Hebrew Language*. Jerusalem, The Jewish Agency.

"The Sociology of Normativism in Israeli Hebrew". IJSL. Num. 41. Robert L. COOPER (Ed). Mouton. Amsterdam, 1983.

Yehudit ROSENBAUM. "Hebrew adoption among new immigrants to Israel: the first three years". IJSL, núm. 41.

Uriel WEINREICH. *Languages in contact*. Mouton. The Hague. 1963.

9 Curiosament, hom parla a Israel de dues classes de normativitzadors: els estrictes (*mahmir*) i els permissius (*meqél*). El cas, de tota manera, malgrat que ho pugui semblar, no és extrapolable al dels normativistes i els verinosos en el cas català: allà tenen un estat que respata tot el procés; aquí no.

10 RABIN. "The Sociology of Normativism...", p. 54.

11 Yehudit ROSENBAUM. "Hebrew adoption among new immigrants to Israel. The first three years". IJSL, núm. 41, pp. 128-129.